

RAPORTUL DE CAUZALITATE ÎN CAZUL INFRAȚIUNILOR DE ABUZ ȘI NEGLIJENȚĂ ÎN SERVICIU (II). APLICAȚII PRACTICE ALE TEORIEI IMPUTĂRII OBIECTIVE A REZULTATULUI

ESTABLISHING CAUSATION IN THE FIELD OF PUBLIC OFFICE OFFENCES (II). PRACTICAL APPLICATIONS OF OBJECTIVE ASCRIPTION THEORY

George-Cristian IOAN¹

Auditor de justiție

Institutul Național al Magistraturii

ABSTRACT

The second part of hereby study is dedicated to a practical endeavour, namely applying the theoretical rules of establishing causation to several real life cases. Some of the issues that are analysed include causation in cases where several workers breach their work related obligations, causation in the case of illegally issued documents and causation in the specific case of magistrates and police officers. The study seeks to prove the utility of applying the rules of objective imputation in such cases and to establish a theoretical framework that can have practical implications, based on several types of work related scenarios.

KEYWORDS: *causation; abuse of public office; malfeasance in office; objective imputation; magistrate liability.*

REZUMAT

Ce-a de-a doua parte a lucrării este dedicată unui exercițiu practic, constând în preluarea regulilor teoretice specifice teoriei imputării obiective și aplicarea acestora la cazuri concrete din practica judiciară. Astfel, sunt analizate chestiuni precum raportul de cauzalitate în cazul relațiilor de muncă în cadrul cărora mai mulți funcționari își încalcă atribuțiile de serviciu, cauzalitatea în cazul emiterii unor înscrisuri care au un conținut nelegal sau stabilirea răspunderii pentru prejudicii în cazul magistraților și organelor de cercetare penală. Studiul urmărește dovedirea utilității aplicării teoriei imputării obiective în astfel de cazuri, în sensul stabilirii unui cadru mai clar în care relația dintre urmarea imediată a acestor infracțiuni și încălcarea atribuțiilor de serviciu să fie realizată.

CUVINTE-CHEIE: *cauzalitate; abuz în serviciu; neglijență în serviciu; imputare obiectivă; răspunderea magistraților.*

CUPRINS

I. Aspecte preliminare. Aplicarea teoriei echivalenței condițiilor și a imputării obiective a rezultatului	86
1. Diverse tipuri de devieri ale cursului causal. Ipoteze specifice	86
2. Ipoteze specifice riscului neprotejat	98
II. Concluzii	100

¹E-mail: georgecristianoan@gmail.com.

I. ASPECTE PRELIMINARE. APLICAREA TEORIEI ECHIVALENȚEI CONDIȚIILOR ȘI A IMPUTĂRII OBIECTIVE A REZULTATULUI

După cum am arătat în prima parte a prezentului studiu, în cazul infracțiunilor serviciu, legătura de cauzalitate este adesea trecută cu vederea în doctrină, deși în literatura de specialitate recentă s-a subliniat că aceasta joacă un rol esențial, în particular în cazul neglijenței în serviciu².

De asemenea, orientarea generală a practicii judiciare române este în sensul aplicării teoriei echivalenței condițiilor, cu diverse corective, pentru a stabili existența raportului de cauzalitate. Dezavantajele aplicării acesteia au fost judicios și amplu analizate în doctrină³, opinii la care ne raliem. Pe de altă parte, teza prezentei părți a lucrării este aceea că teoria imputării obiective permite o mult mai justă stabilire a existenței nexului causal, inclusiv în cazul infracțiunilor de serviciu. Prin urmare, pe parcursul acestei secțiuni se va proceda la o analiză comparativă a teoriilor cauzalității, pornind de la situații de fapt întâlnite în practica judiciară, privind infracțiuni de serviciu, în particular abuzul și neglijența în serviciu.

1. Diverse tipuri de devieri ale cursului causal. Ipoteze specifice

1.1. Situații corespunzătoare riscului deviat

Riscul neprotejat definește situația în care rezultatul nu se produce ca urmare a încălcării un. În astfel de cauze, vătămarea drepturilor și intereselor legitime ori paguba se vor produce ca urmare a intervenției unui eveniment care deturneză cursul causal, astfel încât acestea nu mai pot fi atribuite încălcării atribuțiilor de serviciu. Cel mai des, această intervenție aparține unui terț, ale cărui acțiuni ori inacțiuni sunt ulterioare producerii stării de pericol de către agent. Apreciem că atunci când fapta terțului este doar facilitată prin starea de pericol, respectiv atunci când acțiunea terțului nu survine ca o materializare propriu-zisă a pericolului produs prin încălcarea atribuțiilor de serviciu, nexul causal va fi întrerupt.

Un prim exemplu în care riscul deviat prezintă relevanță este acela al unui avocat (A) care, deși avea cunoștință de acest aspect, nu și-a informat clientul (B) cu privire la faptul că potențialul partener comercial al acestuia (C) fusese condamnat penal, anterior, pentru mai fapte de fraudă. După ce A și B au convenit asocierea în vederea dezvoltării unor proiecte de afaceri comune, C a delapidat o parte din banii societății formate și apoi a dispărut. Apărarea avocatului a constatat în susținerea că între prejudiciul imputat și încălcarea atribuțiilor sale de serviciu nu există raportul causal⁴. Din nou, aplicând teoria echivalenței condițiilor, inclusiv cu diversele corective doctrinare, considerăm că vom constata că o informare corectă ar fi condus la evitarea prejudiciului, întrucât persoana vătămată probabil ar fi refuzat să intre în raporturi de afaceri cu C. De la bun început, transferând exemplul în dreptul român, vom preciza că între avocat și partenerul comercial nu exista o înțelegere prealabilă privind delapidarea, întrucât în caz contrar ar fi incidente dispozițiile privind complicitatea. În egală măsură, deși încadrarea juridică a acestei fapte în dreptul român ar fi discutabilă în cazul unei omisiuni intenționate, în considerarea relației controversate dintre infracțiunile de înșelăciune⁵ și abuz în serviciu⁶, având în vedere că, din datele stării de fapt nu considerăm că se pot extrage suficiente elemente pentru a se vorbi de o intenție, fie ea eventuală sau directă în raport de producerea pagubei, prin omisiunea de a informa clientul, apreciem că faptele ar trebui circumscrise, prin analogie, neglijenței în serviciu.

² C. Rotaru, A.R. Trandafir, V. Cioclei, *Drept penal Partea specială II*, Ed. C.H. Beck, București, 2020.

³ F. Streteanu, D. Nițu, *Drept penal. Partea generală*, Vol. 1, Ed. Universul Juridic, București, 2014, pp. 300-302.

⁴ Court of Appeal of Ontario, 41 O.R. (3d) 161 [1998] O.J. No. 340, Docket No. C27477, *Martin vs. Goldfarb* – disponibilă [aici](#).

⁵ În egală măsură, posibilitatea reținerii înșelăciunii în cazul unor omisiuni este controversată. În acest sens, S. Bogdan, D.A. Șerban, *Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra patrimoniului, contra autorității, de corupție, de serviciu, de fals și contra ordinii și liniștii publice*, Ed. Universul Juridic, București, 2020, pp. 133-135.

⁶ Problema excedează scopului prezentului studiu, astfel încât nu vom elabora asupra controverselor. În privința caracterului controversat al problemei, a se vedea ICCJ, s. pen., dec. nr. 1393 din 23 aprilie 2013.

Aplicarea teoriei imputării obiective va conduce la următoarele concluzii: există un pericol relevant pentru obiectul juridic protejat, întrucât patrimoniul victimei ar putea fi afectat ca urmare a asocierii cu o persoană condamnată penal. Paguba, în cauză, se produce printr-o intervenție subsecventă a terțului, care dă naștere unui nou lanț causal. Simplul fapt că persoana nu a fost informată despre trecutul partenerului comercial și s-a asociat cu cel care urma să fraudeze nu poate evolua, în mod natural, într-o infracțiune de înșelăciune. Într-adevăr, omisiunea de a menționa că potențialul partener de afaceri este deja sancționat penal poate aduce un prejudiciu de imagine prin asocierea cu acesta sau, eventual, un prejudiciu patrimonial prin pierderea unor oportunități de afaceri, din cauza scăderii încrederii în B și societățile sale, ca participanți la circuitul comercial. Nu se poate, însă, stabili o legătură directă între faptul că C fusese condamnat penal și hotărârea subsecventă a acestuia de a delapida fondurile. În consecință, acțiunea lui C reprezintă un act nou, care deturneză cursul causal normal, producând un prejudiciu complet diferit față de cel care ar fi putut să apară, în mod firesc, ca urmare a simplei omisiuni de a informa clientul despre situația juridică a autorului delapidării. În consecință, din moment ce nexul causal capătă o turnură complet diferită, odată cu intervenția terțului, care produce în mod nemijlocit o pagubă în patrimoniul victimei, considerăm că este incidentă o ipoteză de risc deviat.

O situația particulară care ridică probleme în materia cauzalității la infracțiunile de serviciu vizează situația în care în lanțul causal intervin, până la producerea rezultatului, mai mulți agenți, fiecare dintre aceștia încălcându-și anumite atribuții de serviciu. Existența raportului de cauzalitate s-a reținut într-o astfel de ipoteză între fapta inculpatului de a da, ocazional, cheia de la magazia unității mai multor angajați, pentru intervale de 10-15 minute, fără a-i mai însoți înăuntru și dispariția din magazia unității a cinci tone de fir de cupru⁷.

Sunt importante câteva precizări cu privire la starea de fapt și anume:

(i) instanța de fond a dispus achitarea, pentru lipsa vinovăției, deși considerentele soluției pronunțate trimit, implicit, la cauzalitate;

(ii) în soluționarea laturii civile s-a stabilit lipsa cauzalității între faptă și pagubă. Împotriva cauzei a fost formulat apel, care a fost admis.

În rejudecare, instanța de control judiciar a constatat că sunt întrunite condițiile raportului de cauzalitate, în ceea ce privește latura civilă. Având în vedere natura obligației de a supraveghea angajații și de a controla accesul în magazie, considerăm că trebuie verificată relevanța contribuției inacțiunii agentului la rezultatul relevant penal.

Ne aflăm într-o ipoteză în care rezultatul este doar facilitat prin încălcarea atribuțiilor de serviciu. În situația dată, pericolul produs prin omisiune nu se poate materializa în rezultat, prin el însuși. Simpla punere la dispoziția angajaților a cheii nu ar fi fost aptă să cauzeze nicio pagubă în mod direct, dacă aceștia nu ar fi intervenit activ în sensul sustragerii bunurilor. Cu toate acestea, credem că trebuie avut în vedere motivul principal pentru care magazia rămânea, de regulă, încuiată, inclusiv în timpul orelor de serviciu, iar cheile erau la dispoziția exclusivă a inculpatului, respectiv nevoia de a asigura că există un control real și efectiv privind bunurile depozitate în magazie. Ca atare, nu s-ar putea susține că sustragerea bunurilor, în sine, deviază cursul causal, deoarece obligația de diligență este instituită tocmai pentru a proteja bunurile societății de acțiuni de delapidare ori de furt. În consecință, sustragerea bunului nu deviază cursul causal, ci se suprapune peste starea de pericol produsă prin omisiunea inculpatului, într-un mod în care, amplificând-o, păstrează traiectoria firească a nexului causal. Opinem în sensul că, într-o atare ipoteză, se poate reține că omisiunea care a dat naștere stării de pericol se află într-o legătură causală, care, deși are caracter mijlocit, este suficientă pentru a permite angajarea răspunderii penale pentru prejudiciul cauzat.

Problema cauzalității în raporturile care implică o formă de control a inculpatului asupra persoanei care

⁷ C.A. Galați, s. pen., dec. nr. 770/R/2008 (idrept.ro).

realizează în mod nemijlocit paguba s-a pus, de asemenea, într-o altă cauză, în care a fost vizată o angajată la o stație C.F.R. Aceasta avea ca atribuții de serviciu să verifice lunar gestiunea stației, vărsarea zilnică a numerarului din încasări, întocmirea și înaintarea conturilor de gestiune și verificarea inopinată a caselor de bilete. Instanța a reținut că prin neîndeplinirea acestor atribuții a înlesnit păgubirea S.N.C.F.R. de către o casieră care lucra la aceeași stație, care și-a însușit din gestiune contravaloarea unui mare număr de bilete de călătorie vândute, comițând infracțiunea de delapidare. S-a reținut că, prin fapta sa, inculpata a contribuit la prejudiciu, deoarece încălcarea atribuțiilor sale de serviciu a dat posibilitatea casierei să-și însușească banii⁸. Particularitatea în cazul dat ține de natura situației inculpatei, în sensul că raportul este unul ierarhic, între superior și subaltern.

În cazul analizat trebuie stabilit momentul la care se produce paguba, în raport de obligația de supraveghere îndeplinită în mod neglijent. Spre exemplu, chiar dacă superiorul și-ar încălca atribuția de serviciu de a verifica lunar gestiunea stației, dacă angajatul sustrage bunuri din patrimoniul societății doar o dată, înainte de termenul pentru verificarea gestiunii, și nu mai repetă acest act, nu există un raport de cauzalitate între omisiunea de a verifica gestiunea și rezultat. Astfel, paguba este deja produsă, iar omisiunea verificării nu produce facilitatea producerea ei. Singurul efect produs prin omisiune este că aceasta împiedică, temporar, descoperirea faptei și a vinovatului. Paguba subzistă, dar apariția ei nu este cauzată de omisiune. Dacă, însă, după un prim act prin care se produce prejudiciul, agentul continuă să omită să verifice gestiunea, angajatul continuă să sustragă în mod repetat bunuri. Într-o atare ipoteză, omisiunea produce împrejurări care facilitează în mod fundamental producerea pagubei. Considerăm că, în măsura în care superiorul și-ar desfășura în mod corect atribuțiile, anunțând autoritățile de lipsurile din gestiune și luând măsuri împotriva angajatului, pagubele subsecvente, ar fi, probabil, evitate.

Aplicând acest raționament la speța concretă, vom observa că printre obligațiile de serviciu încălcate este inclusă întocmirea conturilor de gestiune și verificarea inopinată a caselor de bilete. Având în vedere caracterul constant al însușirii contravalorii biletelor de către casieră, omisiunea superiorului contribuie fundamental la paguba produsă societății. În egală măsură, analizând natura obligației de diligență, vom constata că aceasta este menită tocmai să protejeze societatea de astfel de intervenții din partea angajaților. Ca atare, caracterul firesc al intervenției terțului se păstrează.

Dacă, însă, lipsa intervenției a condus doar la încurajarea subordonatului să procedeze la comiterea faptei penale, apreciem că răspunderea penală nu poate fi angajată, deoarece s-ar confunda cauzalitatea faptică cu cea juridică, chestiune analizată în prima parte a studiului⁹. Astfel, admitem că la nivelul reprezentării funcționarului ierarhic subordonat exercitarea defectuoasă a atribuțiilor de control a superiorului va fi, probabil, un element luat în considerare în cadrul deliberării, în structura fazei interne a infracțiunii, atunci când decide să comită o infracțiune împotriva patrimoniului angajatorului. Ceea ce trebuie demonstrat, însă, este că omisiunea superiorului facilitează, în mod efectiv, producerea rezultatului. Această omisiune trebuie să constituie o împrejurare care sprijină producerea pagubei în concret, nu doar să întărească rezoluția infractorului. De exemplu, dacă A cunoaște faptul că B nu realizează constant controale inopinate a caselor de bilete, nu considerăm că omisiunea facilitează fundamental producerea rezultatului. A ar putea sustrage bunul și fără să profite de această omisiune și să încerce, doar ulterior, ascunderea prejudiciului.

Cu toate acestea, considerând că obligația de supraveghere este una continuă, iar omisiunea se prelungește în timp, putem considera că dezvoltarea pagubei inițiale, prin intervenții repetate, este imputabilă omisiunii superiorului, care contribuie fundamental la producerea pagubei. Astfel, spre deosebire de aspectul încurajării angajatului, care, în sine, este unul mult prea volatil, intrinsec legat de poziția subiectivă a acestuia, cauzalitatea

⁸ ICCJ, s. pen., dec. nr. 2575/2002 (idrept.ro).

⁹ A se vedea G.-C. Ioan, *Raportul de cauzalitate în cazul infracțiunilor de abuz și neglijență în serviciu (I). Teoria generală a raportului de cauzalitate. Trăsăturile infracțiunilor de serviciu*, în [Penalmente Relevant](#), nr. 2/2019, p. 60.

se poate greșa pe repetarea acțiunilor păgubitoare de către angajat. Spre exemplu, aplicând o interpretare bazată pe poziția subiectivă a casierei, în speța concretă, se poate susține că omisiunea constantă de a verifica casiera a încurajat-o pe aceasta să comită fapta, crezând că nu va fi prinsă. Pe de altă parte, nu s-ar putea stabili dacă ea ar fi renunțat să mai sustragă bilete, în măsura în care ar fi fost controlată inopinat înainte de prima sustragere, când nu s-ar fi găsit nici o lipsă în gestiune.

Astfel, doar o dată ce prima pagubă este produsă, împrejurarea periculoasă care ia naștere prin prisma omisiunii capătă caracter obiectiv. Nu se mai poate susține că la acest moment, omisiunea are doar rolul de a încuraja angajatul. Din moment ce lipsurile anterioare nu sunt descoperite și măsuri pentru stabilirea faptuitorului nu sunt luate, angajatului i se facilitează în mod obiectiv posibilitatea de a perpetua activitatea infracțională și a agrava paguba. În măsura în care obligațiile de supraveghere ar fi corect desfășurate, putem considera că, probabil, prin descoperirea pagubei, s-ar fi putut lua măsuri pentru a împiedica lezarea repetată a patrimoniului angajatorului.

Menționăm, totuși, că acest tip de abordare poate fi utilizat doar în cazul în care conținutul obligației de supraveghere impune ca aceasta să fie desfășurată la anumite intervale de timp. Dacă obligația încălcată are caracter continuu și impune prinderea în flagrant a subordonatului, chiar în timpul desfășurării faptei, cauzalitatea se păstrează. De exemplu, în opinia noastră, managerul unui magazin de electrocasnice de electrocasnice răspunde pentru abuz în serviciu atunci când, observând că angajații iau produse de pe raft și le scot din incintă fără să plătească, nu intervine.

Un alt tip de cauze care ridică probleme în materia cauzalității vizează situația în care un funcționar eliberează înscrisuri, pe care o persoană le folosește ulterior, producând o pagubă. În principiu, acest tip de analiză va prezenta relevanță în cazul neglijenței în serviciu, atunci când funcționarul este indus în eroare prin declarații false ori dă curs unei cereri nelegale, venite de la persoana interesată să obțină înscrisul pentru a-l valorifica în interes propriu. Spre exemplu, în practica judiciară s-a pus problema existenței raportului causal cu privire la fapta funcționarei, arhivar la instanță, care a eliberat două sentințe civile ce conțineau, în mod eronat, mențiunea *definitiv și irevocabil*. Folosind această sentință, cealaltă inculpată din cauză, persoana care a solicitat eliberarea înscrisurilor, a solicitat radierea unei notări de acțiune din cartea funciară și a înstrăinat bunul, provocându-se o pagubă în patrimoniul subiectului pasiv secundar¹⁰. Funcționara a fost achitată în temeiul art. 18¹ din C.pen. din 1968. În consecință, în cauză, s-a admis existența raportului de cauzalitate între faptă și rezultatul produs, achitarea fiind dispusă drept urmare a lipsei pericolozității concrete a faptei, nu lipsei a de tipicitate a acesteia. Apreciem că, în acest caz, prin aplicarea teoriei imputării obiective se va constata că riscul deviat este incident, întrucât paguba patrimonială este provocată prin înstrăinarea bunului, care nu reprezintă o materializare a riscului produs de eliberarea copiilor cu mențiunea eronată.

Considerăm că simpla eliberare a sentințelor civile, care conțineau mențiunea *definitiv și irevocabil* nu poate cauza, prin ea însăși, o pagubă ori o vătămare a drepturilor sau intereselor legitime a unei persoane. În esență, paguba produsă prin infracțiune a luat naștere în momentul în care înscrisurile nelegal emise au fost folosite pentru înstrăinarea bunului, producând un prejudiciu real și efectiv. Astfel, peste acțiunea neglijentă a funcționarei s-a suprapus conduita ilicită a coinculpatei sale care, obținând hotărârile judecătorești, le-a folosit în scop ilicit. Spre deosebire de exemplele anterioare, în acest exemplu, infracțiunea de serviciu se greșează pe o acțiune. Prin urmare, situația de fapt nu se mai situează pe terenul incert al omisiunii, în care se impune o analiză cât se poate de precisă a scopului normei de diligență pe care se greșează infracțiunea de serviciu, înainte de a trece la cea de-a doua etapă a analizei cauzalității. Simpla înlesnire a producerii rezultatului de către terț prin fapta funcționarului nu este suficientă pentru a se stabili raportul de cauzalitate. Considerăm că demararea

¹⁰ Jud. Galați, s. pen., sent. nr. 865/2015 (idrept.ro).

procedurilor de vânzare a bunului, respectiv transmiterea dreptului de proprietate, acțiunii ale coînculpatei, dau naștere unui nou lanț causal. În speță, starea de pericol declanșată de acțiunea funcționarei nu ar fi putut evolua, prin ea însăși, în rezultatul produs, respectiv paguba patrimonială, fără intervenția hotărâtoare a terțului. De altfel, considerăm că în cazurile în care, ca urmare a acțiunii neglijente a unui funcționar, se întocmește un act care conține mențiuni nelegale revine instanțelor obligația de a stabili, cât mai clar clar, dacă prin întocmirea și eliberarea acestuia s-au vătămat interesele legitime ori drepturile unei persoane (spre exemplu dacă victima ar fi privată de posibilitatea de a cere eliberarea unui nou act, care să conțină mențiuni concordante cu realitatea) ori dacă s-a produs o pagubă. În caz contrar nu s-ar putea reține infracțiunea de neglijență în serviciu, urmând ca, eventual, doar persoana la a cărei cerere a fost eliberat înscrisul să răspundă pentru instigare improprie la o infracțiune de fals.

În exemplul dat, aplicând regulile privind imputarea obiectivă, intervenția terțului este hotărâtoare și deviază cursul causal. Natura pagubelor pe care le-ar fi putut produce eliberarea sentințelor civile cu mențiunile greșite ține, mai de grabă, de pierderea unor drepturi și ocazionarea unor cheltuieli celeilalte părți litigante. Înstrăinarea bunului din patrimoniul acesteia reprezintă o deviere a cursului causal, care ia naștere la momentul declanșării procedurilor de vânzare, existând un nex pe care se poate greșa răspunderea penală doar între această faptă (eventuală înșelăciune) și paguba produsă.

Situația diferă în cazul în care înscrisul eliberat este apt, prin el însuși, să producă efecte juridice, provocând daune. În jurisprudență s-a analizat, în contextul abuzului în serviciu, fapta unui notar public care a autentificat un contract de vânzare cumpărare fără a verifica în mod corespunzător conținutul extrasului de carte funciară. În Cartea Funciară fusese notată o opoziție la vânzare de către un coproprietar. Soluția instanței a fost achitarea, pentru lipsa vinovăției¹¹. În acest caz, apreciem că rezultatul va fi același, indiferent dacă vom aplica teoria echivalenței condițiilor sau teoria imputării obiective. În primul caz, înstrăinarea bunului reprezintă condiția *sine qua non* a pagubei realizate prin diminuarea patrimoniului. În cel de-al doilea caz vom observa că (i) starea de pericol produsă prin autentificarea, în mod greșit, a contractului rezultă în (ii) înstrăinarea bunului, ca efect al caracterului solemn al contractului de vânzare cumpărare, rezultat din coroborarea dispozițiilor art. 885 C.civ. cu art. 56 din Legea de punere în aplicare noului Cod civil, producându-se, astfel, o pagubă în mod nemijlocit în patrimoniul victimei.

O ipoteză particulară a cauzalității în materia neglijenței în serviciu apare în cazul agentului care avea atribuția de a descoperi un pericol imediat, preexistent. O astfel de situație a fost analizată în practica judiciară cu privire la o persoană care îndeplinea funcția de inspector de specialitate în cadrul D.G.A.I.A. Conform prevederilor Ordinului Ministerului Agriculturii și Alimentației, aceasta avea obligația să controleze îndeplinirea condițiilor de acordare a licenței de fabricație, în urma desfășurării unei examinări la sediul persoanei juridice și analizării documentației prezentate de un laborator de cofetărie-patiserie. În cauza concretă verificarea a avut loc ca urmare a unei cereri depuse de persoana juridică. În cursul controlului, nu a fost descoperit că materia prima achiziționată (oua fisurate) conținea bacilul „Salmonella B.O. Teyphi Murium”. Astfel, ouăle au fost folosite la prepararea unor produse patiserie și ulterior consumate de un număr mare de persoane (adulți și copii), ducând la îmbolnăvirea acestora. Între neglijența inculpatei în desfășurarea atribuțiilor de serviciu și îmbolnăvirea persoanelor s-a stabilit existența raportului de cauzalitate¹². În acest caz, intervenția persoanei juridice, respectiv a angajaților acesteia¹³, care au pus în vânzare produsele de panificație contaminate, reprezintă o intervenție subsecventă a unui terț în lanțul causal.

¹¹ C.A. Ploiești, s. pen., dec. nr. 132/2014 (idrept.ro).

¹² C.A. Suceava, s. pen., dec. nr. 31/2005 (idrept.ro).

¹³ Pentru dezvoltări privind relația dintre angajarea răspunderii persoanei juridice și a persoanelor fizice în dreptul român, a se vedea A.R. Trandafir, *Răspunderea penală a persoanei juridice*, Ed. C.H. Beck, București, 2020, pp. 243-246.

În concret, prin faptul că inspectoarea și-a desfășurat necorespunzător atribuțiile de serviciu, fără a analiza chimic materia primă pentru descoperirea de bacterii, pericolul pre-existent, infestarea materiei prime pentru produse de panificație, s-a perpetuat. Conform cursului firesc al activității laboratorului, ouăle urmau a fi folosite pentru coacerea produselor de patiserie. Dacă inculpata ar fi descoperit bacilul, nu ar fi acordat licența de fabricație, iar produsele nu ar mai fi putut fi puse la dispoziția victimelor, persoanele care s-au îmbolnăvit. În concret, trebuie să ne raportăm, din nou, la natura obligației de diligență încălcate.

Ca atare, aplicând teoria imputării obiective în prezenta speță vom constata următoarele:

- (i) există un pericol pentru sănătatea persoanelor, care s-a dezvoltat treptat;
- (ii) lipsa intervenției inspectoarei a produs un risc, care s-a suprapus peste cel pre-existent, amplificându-l;
- (iii) riscurile concurente se materializează într-un singur rezultat.

Astfel, evoluția normală a cursul causal ar fi dus la îmbolnăvirea persoanelor. Ipotetic, dacă nu s-ar fi cerut controlul Direcției pentru Agricultură, produsele ar fi fost puse în circulație oricum. Totuși, acest risc este amplificat de neglijența persoanei care avea obligația de serviciu de a descoperi bacilul. În cazul de față, pericolul produs prin omisiunea de a interveni, în sine, se materializează în rezultat, întrucât se suprapune peste lanțul causal declanșat prin achiziționarea materiei prime infestate, contribuind la dezvoltarea acestuia. În acest caz nu intervine un element decisiv care să modifice lanțul causal, iar acesta se dezvoltă în mod normal, fapt la care contribuie și conduita inculpatei.

O ultimă chestiune care trebuie analizată în cazul riscului deviat privește situația în care atitudinea terțului care intervine asupra cursului causal este chiar rezultatul faptei inculpatului. În practica judiciară s-a ridicat o astfel de problemă în cazul inculpaților, medic asistent (A) și șofer de ambulanță (B), care s-au deplasat cu ambulanța, fără a anunța medicul de gardă, la cererea unei colege (C), asistentă, care, fiind în concediu, a solicitat în interes personal ca aceștia să vină la locația unde se afla.

Astfel, inițial, C i-a sunat pe A și B, cerându-le să vină cu ambulanța să se întâlnească. Solicitarea a fost refuzată, învederându-i-se acesteia că nu se poate realiza o deplasare cu ambulanța în interes propriu, fără o cerere venită la dispecerat. Imediat după conversație, cei doi au primit apel de la dispecerat, solicitându-se prezența ambulanței la locul indicat de C în conversația telefonică. Ambii erau conștienți de caracterul fals al urgenței invocată de aceasta. Ajunși la locația indicată de C, după câteva minute, cei trei au fost surprinși de poliția de frontieră încărcând țigări în ambulanță. Poliția de frontieră a condus inculpații la sediul acestei instituții, reținându-i pentru două ore, timp în care ambulanța a fost parcată în fața sediului. Instanța de fond a reținut că nu există legătură de cauzalitate între fapta inculpaților (plecarea în direcția lui C, la solicitarea acesteia, fără a anunța medicul de gardă de caracterul fals al solicitării) și rezultat, păgubirea spitalului prin lipsirea acestuia de un autovehicul. În acest sens, s-a arătat că deși inculpații au plecat cu ambulanța, oricum aveau această obligație, chiar dacă ar fi știut că solicitarea este nereală. Pe de altă parte, ambulanța a lipsit doar câteva minute raportat la plecarea lor la solicitare, diferența de timp fiind rezultatul reținerii mașinii, pentru o durată de timp descrisă de în hotărârea pronunțată în cauză ca fiind *cel puțin surprinzătoare și nejustificată*. În consecință, s-a apreciat că lipsirea spitalului de ambulanță este rezultatul reținerii excesive a celor trei de către organele de poliție¹⁴. Instanța de apel, în schimb, a decis condamnarea inculpaților pentru infracțiunea de abuz în serviciu. S-a motivat în sensul că deși *existența infracțiunii presupune o tulburare efectivă a bunului mers al activității, nefiind suficientă numai eventualitatea unei astfel de urmări ori producerea unei stări de pericol*, în cauză s-a produs o pagubă de 412,48 lei. Aceasta a fost considerată ca o consecință în nexul causal, rezultată din lipsirea serviciului de intervenție de ambulanță¹⁵. Soluția a fost menținută în recurs¹⁶.

¹⁴ Jud. Sănnicolau Mare, s. pen., sent. nr. 82/2008 ([idrept.ro](#)).

¹⁵ Trib. Timiș, s. pen., dec. nr. 69/A/2009 ([idrept.ro](#)).

¹⁶ C.A. Timișoara, s. pen., dec. nr.510R/2009 ([idrept.ro](#)).

Premisa de la care trebuie plecat este aceea că, în acord cu normele în vigoare, inculpații nu puteau refuza deplasarea la locul indicat de dispecerat, fapt constatat la nivelul tuturor fazelor procesuale. Totuși, nu trebuie pierdut din vedere faptul că, odată ajunși la locul accidentului, cei doi, constatând că nu există o urgență, ar fi trebuit să se întoarcă la spital. Ei au procedat, însă, la încărcarea pachetelor de țigări în mașină. În această ipoteză, am avea un risc relevant produs, prin omisiunea de a se întoarce la spital de îndată. Mai mult, încălcarea obligației de serviciu are o dublă valență, întrucât cei doi nu doar că nu au revenit cu ambulanța la spital înapoi, odată ce și-au îndeplinit atribuția de a se deplasa la locul sesizării, unde nu exista nici o urgență. Inculpații au mers mai departe, angajându-se într-o activitate infracțională, de contrabandă, care s-a suprapus peste omisiunea inițială.

S-a reținut, în cauză, că motivul pentru care întârzierea s-a produs a fost acela că inculpații sunt prinși în flagrant și reținuți. Totuși, opinăm că această intervenție a organelor de poliție în cursul cauzal reprezintă o urmare firească în raport de acțiunea lor. Ea este justificată, fiind cauzată, întru totul, de fapta inculpaților. Ca atare, nu se poate considera că există o deviere a cursului cauzal. Terțul, în această ipoteză, nu intervine decât pentru a-și îndeplini propria atribuție legală. În astfel de situații, în care intervenția terțului este impusă chiar de lege, nu considerăm că aceasta ar putea fi considerată, ca regulă generală, un factor care deviază cursul cauzal. Într-o astfel de situație, însă, ar rămâne de analizat problema vinovăției inculpaților în ceea ce privește prelungirea omisiunii pe perioada de timp în care au fost reținuți.

În schimb, dacă, așa cum a apreciat instanța de fond, durata reținerii ar fi excesivă și nejustificată, nu se poate atribui pericolului inițial produs de inculpați prejudiciul cauzat în perioada în care reținerea a încetat să mai fie justificată. Paguba s-a produce, în acest caz, ca urmare neglijenței subsecvente, intervenite, a ofițerilor de poliție de frontieră. Totuși, nu considerăm că astfel s-ar înlătura tipicitatea faptei, decât dacă s-ar dovedi, că în perioada în care reținerea era justificată și legală, nu s-a produs nici o pagubă. Într-adevăr, eventuale abuzuri de pe parcursul cercetărilor desfășurate nu ar putea fi imputate inculpaților. Reținerea, în sine, însă, este o urmare cauzată chiar de fapta lor.

1.2. Ipoteze specifice riscului egal

O ipoteză particulară în cazul abuzului și neglijenței serviciu privește faptele magistraților. Specificitatea abuzului și neglijenței în serviciu în cazul unor astfel de subiecți activi se poate observa la nivelul tuturor elementelor constitutive ale infracțiunii, nu doar a raportului de cauzalitate¹⁷. Distincția își are fundamentul în două elemente particularizante: în primul rând, în astfel de cazuri, instanța nu este investită cu exercitarea controlului judiciar referitor la legalitatea și temeinicia soluțiilor¹⁸. În al doilea rând, natura abaterilor de serviciu care pot duce la reținerea infracțiunilor de abuz și neglijență în serviciu sunt limitate. S-a arătat, în acest sens, că în lipsa unor elemente formale care sa excedeze activității de rezolvare *logico-juridică a raporturilor litigioase deduse judecării, nu se poate analiza critic modul în care s-a pronunțat hotărârea judecătorească, dacă temeiurile de fapt sau de drept sunt reale și corect invocate, sau dacă, în esență, hotărârea este legală sau nu*¹⁹. Emiterea sau pronunțarea unei soluții, în detrimentul uneia dintre părți, nu echivalează cu o îndeplinire defectuoasă a îndatoririlor de serviciu²⁰. De asemenea, diferențe particularizante există și la nivelul laturii subiective. S-a arătat că simpla încălcare a normelor procedurale nu constituie abuz în serviciu, dacă nu este însoțită de *o intenție clară de a*

¹⁷ Pentru dezvoltări în acest sens, a se vedea C. Ghigheci, *Abuz în serviciu comis de judecători*, Revista Universul Juridic, nr. 9, Septembrie 2019, pp. 6-11.

¹⁸ ICCJ, s. pen., dec. nr. 1250/2013; ICCJ, s. pen., dec. nr. 149/2011 (idrept.ro).

¹⁹ C.A. Constanța, s. pen., sent. nr. 3/2008; C.A. Timișoara, s. pen., sent. nr. 229/2016; C.A. Craiova, s. pen., sent. nr. 29/2014 (idrept.ro).

²⁰ ICCJ, s. pen., dec. nr. 1250/2013 (idrept.ro).

*pronunța o hotărâre prin abuz de funcție și în scopul favorizării condamnatului*²¹. Or, această intenție clară, pare a restrânge formele intenției doar la cea directă. Apreciem că intenția indirectă nu trebuie exclusă în astfel de cazuri. Se pot imagina cazuri în care o persoană, deși ar conștientiza, ipotetic, caracterul eronat al soluției pe care o va pronunța, poate să accepte vătămarea intereselor uneia dintre părți drept consecință a acesteia.

Aceste discuții au fost ridicate în ceea ce privește eronata admitere a unei căi extraordinare de atac. Instanța investită cu soluționarea cauzei a arătat că *este de acord cu opinia acuzării că cele trei inculpate au pronunțat o decizie cu interpretarea greșită a situației de fapt, iar dacă ar fi fost investită cu această cauză, nu ar fi pronunțat această soluție*²². S-a arătat, însă, că hotărârea dată de judecătorii din cauză s-a bazat pe o cercetare aprofundată a doctrinei și jurisprudenței privind problema juridică care a făcut obiectul analizei inculpatelor. De asemenea, s-a subliniat că *judecătorii pronunță soluțiile în raport cu propria lor convingere, iar raționamentul logico-judiciar al acestora, nu poate face obiectul cenzurii decât în căile legale de atac și nu poate constitui temei pentru tragerea la răspundere a acestora, în lipsa altor elemente exterioare acestui raționament*²³.

Considerăm că trebuie să diferențiem cenzura soluției judecătorului acuzat de o infracțiune de serviciu și analiza existenței unei încălcări a atribuțiilor de serviciu. Cu siguranță, soluția nu poate fi cenzurată în cauza penală în care judecătorului i s-ar imputa încălcarea obligațiilor de serviciu. Totuși, în astfel de situații, fără analiza legalității și temeiniciei soluției nu se poate stabili existența infracțiunii. În consecință, considerăm că sunt trei ipoteze de lucru: (i) instanța penală stabilește că nu există vicii de legalitate; (ii) instanța observă anumite vicii, dar soluția în speță este discutabilă, putându-se aduce argumente rezonabile în ambele sensuri și (iii) soluția este vădit eronată. În primele două cazuri, infracțiunile de serviciu trebuie excluse, neputându-se pune problema întrunirii elementului material, respectiv încălcarea atribuțiilor de serviciu. În cel de-al treilea caz, însă, odată ce s-a stabilit existența unor vicii esențiale în soluția pronunțată de inculpat, în principiu, trebuie să se procedeze la verificarea existenței unor alte elemente exterioare, care să țină de desfășurarea procedurii în fața instanței, prin care să se poată stabili, cu siguranță, că eroarea a fost consecința unei veritabile conduite neglijente sau abuzive, contrară obligațiilor de serviciu.

Odată ce s-a stabilit că elementul material este îndeplinit se va proceda la analiza raportului de cauzalitate. Problema esențială care se pune ține de aplicarea riscului egal. Considerăm că analiza făcută trebuie să pornească potențialele soluții care ar fi putut fi pronunțate în cauză. În măsura în care soluția pronunțată ar fi aceeași, indiferent de încălcarea atribuțiilor de serviciu, considerăm că între fapta magistratului (neglijentă sau abuzivă) și vătămare sau pagubă (constând în pierderea derivată din soluția defavorabilă și consecințele ei directe) nu există un lanț causal relevant penal.

Pentru a ilustra acest raționament, ne vom îndepărta de la condiția specifică a magistratului. Considerăm că probleme similare se pot pune și cu privire la alți participanți la înlăptuirea justiției, precum organele de cercetare penală. Considerăm că un astfel de demers este oportun, pentru a putea face abstracție de statutul particular al magistratului, păstrând, însă, esența scopului desfășurării atribuțiilor sale de serviciu.

Vom folosi exemplul inculpatului organ de cercetare penală, agent al poliției judiciare, care, având spre soluționare o cauză penală, prin încălcarea atribuțiilor de serviciu, a solicitat persoanei vătămate un telefon mobil, corp delict al infracțiunii, și suma de 100 lei, fără întocmirea unor documente legale. Victima i le-a remis, crezând că vor fi folosite de agent pentru a o ajuta să-și recupereze prejudiciul cauzat printr-o infracțiune de înșelăciune pentru care depusese plângere prealabilă. Ulterior, inculpatul a valorificat telefonul, însușindu-și suma încasată. În final, a procedat la formularea unei referat cu propunere de clasare. După condamnarea în

²¹ C.A. București, s. pen., sent. nr. 97/2016 ([idrept.ro](#)).

²² *Ibidem*.

²³ *Ibidem*.

fond²⁴, instanța de apel a procedat la achitarea inculpatului privind abuzul în serviciu²⁵. Soluția s-a bazat, în primul rând, pe lipsa minimei gravități a faptelor, *in concreto*, pentru a necesita protecție penală. Vătămarea ar fi constat în soluția pronunțată ca urmare ca faptului că nu a fost întrebuițat corespunzător telefonul drept mijloc probatoriu²⁶.

Arătăm că, în speță, plângerea penală din dosarul pe care îl gestiona organul de cercetare penală fusese formulată cu privire la o faptă de înșelăciune constând în cumpărarea telefonului de către persoana vătămată, acesta dovedindu-se ulterior că acesta era nefuncțional. În cauză, pentru a pronunțat soluția de achitare, instanța a reținut că soluția de clasare, propusă prin referat de organul de cercetare penală, a fost legală și temeinică, nefiind întrunite elementele constitutive ale infracțiunii de înșelăciune în cauza concretă, pe care acesta o avea în gestiune. Arătăm că, în spețe de acest tip, lezarea intereselor victimei se produce doar la momentul în care aceasta suferă un prejudiciu. Or, până la dispunerea unei soluții în cauză prejudiciul nu survine încă,

Astfel, considerăm că, în cele mai multe cazuri doar pornind de la soluția dispusă prin ordonanța procurorului sau hotărârea instanței se poate constata vătămarea reală a intereselor legitime ale victimei. Or, atât timp cât soluția ar fi aceeași cu cea la care s-ar fi ajuns în condiții de deplină legalitate, precum în cazul clasării dispuse de organul de cercetare penală se impune reținerea riscului egal. Deși s-ar încălca o obligație de serviciu, iar soluția pronunțată ar fi defavorabilă părții, vătămându-i interesele legitime sau producându-i un prejudiciu, atât timp cât aceeași soluție ar fi fost pronunțată oricum, chiar și cu respectarea prescripțiilor legale, nu se poate reține un nex causal relevant penal între faptă și rezultat.

Totuși, problema care se ridică privește condiția esențială pentru reținerea riscului egal, menționată *supra*, respectiv aceea ca rezultatul să se producă în același timp și în același mod în care s-ar fi produs în cazul conduitei perfect licite. Astfel, de multe ori, deși anumite abateri procedurale sau erori de interpretare a probelor sau a legislației aplicabile nu modifică soluția pronunțată, acestea pot afecta momentul pronunțării. Considerăm că această condiție trebuie interpretată suplu în contextul vătămării unui interes legitim.

Pentru a ilustra raționamentul din spatele acestei concluzii, considerăm că se impune cercetarea substratului teleologic al regulii. După cum am arătat, concepțiile asupra cauzalității sunt construite avându-se în vedere cu precădere infracțiunile contra vieții, sănătății și integrității corporale. Or, în privința acestor fapte, modificarea modului și timpului producerii rezultatului este esențială. Nu se poate pune un semn de egalitate între decesul victimei intervenit astăzi și decesul intervenit peste trei zile. Pe de altă parte, în cazul vătămării unui interes legitim, momentul vătămării nu este, în opinia noastră, fundamental. În măsura în care vătămarea nu degenerază într-un rezultat mai grav, precum privarea prematură de un drept sau de un bun, faptul că încrederea în stat scade mai devreme sau mai târziu nu este un aspect fundamental pentru subiectul pasiv.

Apreciem că în privința vătămării unui interes, ce este important este a se dovedi că aceasta (i) s-ar fi petrecut oricum, (ii) în același mod. Aspectul temporal nu mai este esențial, cu excepția cazului în care se dovedește că prin modificarea momentului soluției s-ar fi evitat un alt prejudiciu. Aplicând raționamentul la speța anterioară, chiar dacă soluția de clasare s-ar fi dispus mai târziu, după o expertiză a telefonului (inutilă de altfel, nefiind întrunite condițiile de tipicitate ale înșelăciunii), interesul ar fi fost vătămat în egală măsură, fără un efect fundamental diferit asupra subiectului pasiv.

Cu privire la producerea unui prejudiciu prin înstrăinarea telefonului, în măsura în care ar exista o atribuție legală expresă care să interzică o astfel de conduită²⁷, considerăm că raportul de cauzalitate există.

²⁴ Jud. Sibiu, s. pen., sent. nr. 663/2015 ([idrept.ro](#)).

²⁵ C.A. Alba Iulia, s. pen., dec. nr. 603/2016 ([idrept.ro](#)).

²⁶ Instanța face referire la existența a două prejudicii, respectiv (i) interesul persoanei vătămate de a i se soluționa plângerea penală formulată pentru înșelăciune, în mod legal și corect, având încredere într-un reprezentant al Statului român, precum inculpatul agent șef de poliție și (ii) o pagubă materială, anume contravaloarea de 700 lei a telefonului mobil Iphone 4 și suma de 100 lei.

²⁷ Amintim că, în speță, s-a considerat că fapta inculpatului nu îndeplinește plafonul de gravitate impus de Decizia CCR nr.

Din perspectiva acestei obligații nu se poate pune problema că victima ar fi fost prejudiciată oricum, chiar dacă polițistul și-ar fi exercitat obligațiile de serviciu în mod legal. Ca atare, în situațiile în care încălcarea atribuțiilor organului judiciar produce chiar prin ea însăși, chiar în lipsa unei soluții pronunțate în cauză, un prejudiciu, neglijența sau abuzul în serviciu ar trebui să fie reținute. Raționamentul expus *supra*, în analiza raportului de cauzalitate dintre soluția de clasare și prejudiciu, trebuie aplicat doar în spețe unde obligația în sine nu produce un prejudiciu distinct.

Un exemplu în acest sens ar fi încălcarea obligației procurorul de a audia mai mulți martori propuși de partea vătămată, a cărei propunere de probe nu este soluționată, dispunându-se direct clasarea. Dacă se constată că tipicitatea infracțiunii anchetate nu ar fi fost îndeplinită indiferent de informațiile relevate prin audierea martorilor nu se poate reține abuzul în serviciu. Într-adevăr, într-un astfel de caz, procurorul ar trebui să respingă motivat cererea părții vătămate, conform dispozițiilor art. 100 alin. (3) C.proc.pen. Totuși, nu credem că o omisiune de acest tip, deși defavorabilă părții vătămate și nelegală, ar putea fi circumscrisă abuzului în serviciu, atunci când soluția în speță ar fi fost oricum clasarea. Astfel de ipoteze ar putea duce, însă, la angajarea răspunderii disciplinare a magistraților, care nu depinde de cauzarea unei pagube sau vătămarea unui interes concret.

Unul dintre elementele particularizante la raportul cauzal în cazul relațiilor de serviciu ține de predispoziția naturală către concursul cauzal. De multe ori, în cazul relațiilor de muncă, atribuțiile diferiților angajați se întrepătrund. Interdependența dintre ele se traduce, în concret, în multiple intervenții, ale unor agenți diferiți, asupra lanțului cauzal.

În astfel de situații se pun două tipuri de probleme: (i) stabilirea diferenței dintre devierea totală a cursului și simpla concurență de riscuri²⁸ și (ii) stabilirea cu exactitate a contribuției inculpatului la cursul cauzal.

Dacă cea de-a doua chestiune pare a ține, mai curând, de eficacitatea administrării probelor în cauză și a valorii doveditoare a materialului probatoriu, apreciem că ridică probleme și la nivelul dreptului substanțial. Astfel, chestiunea juridică analizată nu derivă din insuficiența probelor, ci din multitudinea factorilor cauzali, care diluează viziunea asupra nexului cauzal, până acesta devine irecognoscibil.

Un exemplu din practica judiciară în acest sens privește inculpații care nu au consemnat zilnic la începerea și la terminarea programului de lucru evidența reală a stocurilor de produse petroliere în caietul de măsurători. Acestea nu au fost depozitate în condiții corespunzătoare și nu s-a efectuat o recepție reală în sensul existenței unei corespondențe între evidențele scriptice și cele factive. Instanța a constatat că nu există raport de cauzalitate, întrucât la prejudiciul menționat, de 2.086.420,80 lei au concurat o serie de factori, care includ lipsuri anterioare, probleme de ordin tehnic și deficiențe grave ale rezervelor de stoc. S-a arătat că întregul prejudiciu a fost pus în sarcina inculpatului, deși nu s-a putut stabili cadrul și limitele răspunderii acestuia. Instanța a reținut că din cauza unui management cu serioase curențe, gestiunea a fost preluată cu probleme grave de către inculpați de la vechii gestionari. Raportat la discrepanța dintre prejudiciu și natura faptelor reținute, instanța a reținut că nu sunt întrunite condițiile raportului de cauzalitate²⁹.

În esență, prin aplicarea teoriei echivalenței condițiilor, folosindu-se corectivul cauzei adecvate, vom conchide că faptele comise nu pot atinge, în mod obișnuit, rezultatul produs în concret.

Aplicând teoria imputării obiective vom atinge următoarele concluzii:

(i) prin consemnarea eronată a evidențelor și depozitarea necorespunzătoare a stocului se creează un risc

405/2016 și că aceasta va constitui doar o abatere disciplinară, în sensul art. 57 din Legea nr. 360/2002, conform căreia încălcările atribuțiilor de serviciu constituie abateri disciplinare, dacă nu au fost săvârșite în astfel de condiții încât, potrivit legii penale, să fie considerate infracțiuni.

²⁸ Tratată în doctrină în contextul analizei culpei medicale, I. Curt., *Raportul de cauzalitate în lumina actualelor sale proiecții intradogmatice (I)*, în *Caiete de drept penal*, nr. 1/2012, p.37.

²⁹ C.A. Oradea, s. pen., dec. nr. 541/R/2009 (idrept.ro).

relevant pentru patrimoniul persoanei juridice, pe urmă

(ii) chiar acest risc se concretizează în pierderi patrimoniale, însă nu se poate stabili cu exactitate la ce parte din el.

În esență, în speță, nu s-a contestat existența unei pagube produse de faptele inculpatului, ci s-a stabilit că acestea nu au produs *toată paguba*, întrucât au existat și fapte anterioare sau subsecvente, ale altor agenți, care au contribuit și amplificat paguba. În consecință, raportul causal există, dar nu se poate stabili la ce parte din pagubă contribuie acțiunea. Comparând cu exemplul clasic al persoanei accidentate și internate, al cărui deces este consecința incendiului survenit în spital, amintim că în respectiva situație, inculpatul va răspunde pentru vătămarea cauzată, cursul causal fiind rupt doar în privința decesului. Însă, în cazul abuzului în serviciu, nu există incriminări succesive, în funcție de gravitatea rezultatului³⁰. Ca atare, indiferent de quantumul pagubei, atât timp cât ea există, fapta va fi tipică³¹. În consecință, în cazul de față cauzalitatea există, însă nu se poate stabili quantumul pagubei, aspect relevant pentru latura civilă.

În atare situații, atât timp cât o parte din pagubă poate fi atribuită cu certitudine inculpatului, autorul ar trebui să răspundă pentru abuz sau neglijență în serviciu. De altfel, fiind vorba de cauze concurente, toți făptuitorii care au contribuit la pagubă ar trebui să răspundă penal. Totuși, dacă paguba constă într-un prejudiciu pecuniar, dezvoltat pe parcursul unei perioade mari de timp, la care au contribuit foarte multe potențiale cauze, considerăm că trebuie dovedit cu exactitate care parte din cauză a fost produsă de acțiunea sau inacțiunea inculpatului. Nu este suficient să se determine faptul că, în concurs cu alți factori, acțiunea sau inacțiunea a contribuit la o parte (imposibil de stabilit) a rezultatului.

Totuși, considerăm în circumstanțe precum cea din speța analizată se impune achitarea. Soluția, pronunțată de altfel și de instanță, este derivată dintr-o aplicare particulară a principiului *in dubio pro reo*. Considerăm că acesta poate fi valorificat și în materia raportului de cauzalitate. Când asupra rezultatului intervin suficient de mulți factori încât nu se mai poate stabili cum a contribuit fiecare, *in concreto*, la pagubă, în realitate nu se poate dovedi cauzalitatea.

Atunci când probele sunt insuficiente pentru a stabili legătura dintre faptă și pagubă trebuie pronunțată o soluție de achitare sau clasare în temeiul art. 16 alin. (1) lit. c) C.proc.pen. În aceste ipoteze nexul causal poate exista factual, însă, fără a fi dovedită existența sa în cursul procesului, dincolo de orice îndoială rezonabilă, agentul nu poate fi condamnat. Un exemplu din practica judiciară în acest sens privește directorul unei societăți, trimis în judecată pentru neglijență în serviciu, paguba constând în lipsurile constatate în gestiune. S-a arătat că acesta nu a luat nicio măsură din cele ce se impuneau pentru a preveni lipsurile, nu a dispus efectuarea unui inventar în momentul angajării personalului, nu a întocmit procese - verbale de primire-predare gestiune și nu a respectat prevederile legale aplicabile în cazul angajării gestionarilor, cu privire la garanțiile necesare.

În cauză s-a constatat lipsa raportului de cauzalitate, întrucât:

(i) din mijloacele de probă aflate la dosar nu s-a dovedit modalitatea de producere a prejudiciului, deoarece *toți martorii audiați, au făcut vorbire despre existența, în permanență, a unor diferențe constatate și*

(ii) în condițiile în care nu s-a putut stabili modul de producere a lipsurilor constatate în gestiune, nu se poate aprecia dacă, respectând întrutotul atribuțiile din fișa postului, inculpatul ar fi putut împiedica sau măcar

³⁰ Cu excepția variantei agravate prevăzute de art. 309 C.pen. Față conținutul variantei agravate, considerăm că s-ar putea înlătura reținerea acesteia ca urmare a imposibilității de a stabili legătura causală dintre fapta săvârșită și întregul prejudiciu propus.

³¹ Specificăm că orientarea propusă de Curtea Constituțională cu privire la pragul minim de gravitate necesar pentru acordarea protecției penale privește natura acțiunii (respectiv încălcarea unei atribuții de serviciu stabilite de lege), nu natura rezultatului (prin stabilirea unui prag minim de gravitate cu privire la quantumul pagubei). Apreciem drept judicioasă interpretarea Curții, luând în considerare forma actuală a incriminării. Dat fiind că una dintre consecințele produse poate fi vătămarea unui interes legitim, stabilirea unui quantum minim fie ar exclude *de facto* incriminarea faptelor care produc o astfel de urmare, fie ar impune un exercițiu imprevizibil și imprecis cu privire la cuantificarea vătămării unui interes într-o valoare pecuniară.

reduce prejudiciul creat³².

În egală măsură, problema ar putea fi tratată, în funcție de particularitățile cauzei, sub auspiciile riscului egal, urmând să se dispună o soluție de achitare ori de clasare în temeiul art. 16 alin. (1) lit. b) teza I C.proc. pen. Din moment ce deficiențele au existat în permanență, iar paguba s-ar fi produs chiar dacă inculpatul și-ar fi exercitat în mod corespunzător atribuțiile de serviciu, nu se poate stabili cauzalitatea. Mai mult, în acest caz, după cum am analizat *supra*, sursele de pericol pentru faptă coexistă și nu se succed.

1.3. Ipoteze specifice riscului culpabil

Ipotezele de risc culpabil în materia abuzului în serviciu implică o intervenție esențială a victimei în lanțul causal. Această intervenție, care se poate realiza prin acțiune sau inacțiune, suprapusă peste acțiunea sau inacțiunea inițială, apare ca adevărata sursă a rezultatului.

Într-o cauză, petentul a susținut că inculpatul, în calitate de primar al unei comunei și președinte al comisiei locale de fond funciar, a refuzat să îi reconstituie persoanei dreptul de proprietate pentru suprafața de 4 ha teren agricol, deși instanța de judecată a dispus în acest sens. Prin decizia instanței se stabilise acordarea de despăgubiri pentru un teren din raza comunei, întrucât exista o imposibilitate obiectivă de a retroceda terenul în natură. Comisia locală de fond funciar, însă, a reconsiderat modalitatea de reconstituire a dreptului de proprietate prin atribuirea unui teren pe raza comunei, cu ignorarea deciziei instanței.

Instanța a reținut că, pe de o parte (i) nu există un prejudiciu, întrucât prin dispunerea reconstituirii în natură, situația creată petentului este mai favorabilă și (ii) în orice caz, partea civilă a refuzat în mod categoric să fie pusă în posesie, atât anterior formulării plângerii penale, cât și pe parcursul procesului penal, astfel încât presupusul prejudiciu, oricum, nu este rezultatul acțiunilor sau inacțiunilor Primarului³³.

Riscul culpabil are o natură specifică în cazul infracțiunilor de serviciu, întrucât, cel mai des, încălcarea atribuțiilor de serviciu se va suprapune peste o încălcare corelativă a drepturilor victimei păgubite. Persoana nu este obligată să accepte o încălcare a drepturilor ei, chiar dacă astfel s-ar limita sau înlătura prejudiciul. Astfel, se pot distinge trei situații:

(i) persoana nu ia măsuri pentru a înlătura prejudiciul cauzat, deși avea o obligație de diligență în acest sens, ipoteză în care se va reține riscul culpabil;

(ii) persoana nu acceptă o soluție alternativă în privința modului de realizare a atribuției de serviciu, de către autoritate, prin mijloace legale, ipoteză în care ar trebui exclus abuzul în serviciu, întrucât nu ar exista o încălcare a atribuțiilor legale, din moment ce legea permite un drept de alegere;

(iii) persoana nu acceptă înlăturarea prejudiciului de către autoritate prin mijloace ilegale, caz în care nu s-ar putea reține riscul culpabil.

În egală măsură, considerăm că ipotezele de risc culpabil sunt foarte greu de întâlnit în practică. Astfel, în majoritatea cazurilor, conduita culpabilă ar apărea doar după producerea pagubei, caz în care, reținerea infracțiunii nu poate fi exclusă, iar chestiunile discutate în paragraful anterior vor avea relevanță numai pentru soluționarea laturii civile.

Mai mult, arătăm că atât timp cât ar subzista o pagubă, chiar și în urma acceptării variantei alternative de reîmproprietărire, paguba nu s-ar produce prin refuzul persoanei de a accepta punerea în posesie, ci prin refuzul inițial al Comisiei de a executa hotărârea instanței conform prescripțiilor din dispozitiv. Într-adevăr, prin acceptare, s-ar putea diminua prejudiciul, însă acest aspect nu poate fi valorificat în sensul excluderii infracțiunii.

³² Jud. Galați, s. pen., sent. nr. 408/2015 ([idrept.ro](#)).

³³ C.A. Constanța, s. pen., dec. nr. 73/2014 ([idrept.ro](#)).

2. Ipoteze specifice riscului neprotejat

Un prim exemplu în această materie este acela al inculpaților, gardieni, care nu și-au îndeplinit corespunzător obligațiile privind verificarea unui inculpat³⁴. Reușind să treacă de filtrul de securitate, fără a fi depistat cuțitul pe care îl avea asupra sa, acesta a înjunghiat un alt deținut în globul ocular³⁵. S-a pus problema reținerii infracțiunii de neglijență în serviciu în sarcina celor doi gardieni³⁶. Analizând speța prin filtrul teoriei echivalenței condițiilor, soluția pare simplă. Aplicând testul *sine qua non*, inclusiv având în vedere corectivele propuse pentru acesta în jurisprudență și doctrină, vom conchide, în principiu, că în măsura în care inculpații și-ar fi respectat pe deplin atribuțiile de serviciu, ceea ce ar fi impus să îl verifice corespunzător pe A, acesta nu ar fi putut ajunge înarmat în preajma lui B, iar paguba (infirmitatea) nu s-ar fi produs.

Trebuie verificat dacă între omisiunea culpabilă a gardienilor și producerea rezultatului există un nex causal neîntrerupt. Altfel spus, trebuie analizat dacă fapta lui A reprezintă un act extern traiectoriei cauzale normale, produsă de omisiune. În cazul în care s-ar aprecia că atacul acestuia ar da naștere unei noi stări de pericol, care se substituie celei dintâi, nu ar putea fi angajată răspunderea penală pentru încălcarea atribuțiilor de serviciu.

După cum putem observa, în cauză, elementul material este realizat printr-o omisiune. Persoanele deținute sunt impropriu verificate. Scopul obligației de serviciu de a verifica persoanele încarcerate este asigurarea siguranței deținuților, gardienilor și oricărui terți care se au acces în perimetrul penitenciarului. Astfel, atribuțiile de serviciu au o natură continuă, prelungită în timp. Obligația de supraveghere impune depozitarea deținuților de orice obiecte ascuțite nepermise, pe tot parcursul perioadei în care sunt încarcerați.

Elementul de specificitate în este dat de faptul că împrejurarea periculoasă pre-existentă producerii pericolului și urmării subsecvente nu este susceptibilă, în mod natural, prin dezvoltare și agravare continuă, să producă rezultatul. Ea depinde, în mod hotărâtor, de voința unui terț. Altfel spus, faptul că A este înarmat nu poate, prin el însuși, să ducă la producerea rezultatului, infirmitatea cauzată lui B. Urmarea nu poate fi imaginată, în lipsa declanșării unui atac de către A.

În egală măsură, deținuții s-ar putea vătăma, oricum, prin acte de violență fizică, chiar fără a fi înarmați. Pericolul producerii unui atac, deja existent, pe care gardienii aveau obligația legală de a-l controla este, într-adevăr, sporit, prin introducerea unei arme în incinta unității. Însă, până la momentul declanșării atacului, simplul fapt că A avea asupra sa o armă nu putea să evolueze în mod natural și automat în înjunghierea victimei.

Situația din speță este similară celei analizate în prima parte a lucrării³⁷, în care agentul lasă canalul al cărui proprietar este descoperit, fără să ia măsuri pentru a semnaliza lipsa capacului și pericolul de cădere în gol. În respectivul caz, am opinat că pericolul, pentru a fi apt să dea naștere unui rezultat relevant penal, prin natura sa, impune ca peste împrejurarea periculoasă produsă prin omisiunea agentului să se suprapună intervenția victimei, care, neatente, pășește în gaura de canal. În speța de față, rolul victimei în dezvoltarea cursului cauzal este înlocuit de intervenția lui A, terț față de fapta omisivă culpabilă a gardienilor, care, profitând de împrejurarea periculoasă, prin propria sa acțiune, contribuie în mod esențial la producerea infirmității.

În prezenta cauză, există mai multe atribuții de serviciu care se suprapun. Astfel:

(i) atribuția încălcată utilizată în cauză pentru a structura răspunderea pentru neglijență în serviciu

³⁴ Pentru sistematizarea analizei teoretice și pentru protejarea identității persoanelor implicate, autorul agresiunii va fi identificat drept A.

³⁵ Pentru sistematizarea analizei teoretice și pentru protejarea identității persoanelor implicate, victima va fi identificată drept B.

³⁶ ICCJ, s. pen., dec. nr. 4079/2010 (idrept.ro).

³⁷ G.-C. Ioan, *op. cit.*, p. 72.

privește dispozițiile art. 19 din Legea nr. 254/2013, așa cum este detaliat de art. 260 și următoarele din *Regulamentul de organizare și funcționare a unităților penitenciare al Administrației Naționale a Penitenciarelor*, texte care codifică modul de realizare al percheziției deținuților. Ceea ce se impută inculpaților este că, atunci când au percheziționat deținutul, nu au găsit cuțitul, deși în cazul unei percheziții corporale corect și diligent desfășurate, arma ar fi trebuit descoperită și confiscată.

(ii) Pe de altă parte, există o obligație generală de a asigura perimetrul penitenciarului, care decurge din poziția de garant privind supravegherea deținuților, de asemenea, stabilită prin dispozițiile Legii nr. 254/2013 și Regulamentului de punere în aplicare. Altfel spus, gardienii ar trebui, cu titlu general, să se asigure că nu intervin altercații între deținuți. Cele două omisiuni trebuie privite distinct, în tot ceea ce privește regimul lor juridic. Spre exemplu, vinovăția trebuie stabilită la momente diferite.

În cazul primei obligații, trebuie verificat dacă a existat o culpă la momentul percheziției. În cazul celei de-a doua, vinovăția trebuie analizată la momentul conflictului dintre deținuți, urmând a se stabili dacă gardienii puteau să intervină pentru apianarea conflictului înainte să se producă o urmare

În prezentul caz, totuși, nu poate fi contestat că rezultatul, în sens larg, respectiv producerea unei infirmități unui deținut, putea să se producă și dacă respectivul cuțit ar fi fost descoperit. Înarmarea nu este o condiție a atacului, ci reprezintă o circumstanță care individualizează de modul în care el se realizează, conferindu-i specificitate.

Rămâne de văzut care a fost rolul omisiunii în facilitarea atacului. După cum am arătat, în cadrul faptelor comise prin inacțiune, atunci când rezultatul se produce prin intervenția unui terț, facilitarea trebuie să aibă un rol fundamental în producerea rezultatului. În prezentul caz, nu trebuie pierdut din vedere că un atac putea fi declanșat oricând, cu sau fără armă. Într-adevăr, trebuie admis că deținerea armei a încurajat autorul agresiunii și i-a conferit un avantaj. Acesta a putut produce leziunile cu mai mare ușurință, însă, o infirmitate similară, la nivelul ochiului, ar fi putut fi produsă și fără folosirea cuțitului.

La acest nivel se poate sesiza diferența fundamentală față de cazul trecătorului care cade în canalul descoperit. În respectivul caz, dacă în oricare moment dintre apariția împrejurărilor periculoase și producerea rezultatului, agentul intervine, acoperind gaura de canal, rezultatul (vătămarea trecătorului) este evitat. În acest caz, găsirea cuțitului nu ar înlătura, ipotetic, posibilitatea unui atac. Vătămarea corporală ar putea fi realizată oricum. Considerăm, în consecință, că între împrejurarea periculoasă inițială, anume omisiunea de a găsi cuțitul, și rezultatul produs, vătămarea corporală, fapta deținutului deviază cursul causal. Chiar și în cazul în care inculpatul nu ar fi fost înarmat, întrucât s-ar fi găsit cuțitul la percheziție, nu se poate stabili, cu un grad suficient de probabilitate, că nu ar fi atacat oricum victima, producându-i o infirmitate. Înarmarea nu este o condiție a atacului și nu este o condiție a vătămării. Ca atare, paguba nu poate fi considerată o urmare imediată a încălcării acestei atribuții de serviciu.

Mai mult, plecând de la cele două atribuții anterior, vom putea descoperi două potențiale temeuri de angajare a răspunderii penale. Pe de o parte, inculpații se aflau într-o poziție de garant cu privire la atac, având obligația de a supraveghea constant deținuții. Pe de alta, aceștia și-au exercitat defectuos atribuția de a percheziționa pe A și a-i confisca bunul periculos. După cum am arătat, apreciem că, în raport de această din urmă încălcare, vătămarea corporală a lui B nu apare ca o urmare tipică. Comparând cele două atribuții, observăm că nu încălcarea dispozițiilor privind modul de percheziționare a deținutului a stat la baza rezultatului. Totuși, problema care se ridică privește posibilitatea antrenării răspunderii celor care aveau obligația de supraveghe a deținuților la momentul producerii rezultatului, în temeiul încălcării poziției de garant. În acest caz, considerăm că, atunci când intervenția pentru oprirea atacului era posibilă, iar aceasta nu s-a efectuat, cei responsabili rămânând pasivi, fie în mod intenționat, fie culpabil, este posibilă la angajarea răspunderii penale. Între omisiunea de a interveni (atunci când era posibilă) și rezultat, cauzalitatea există.

Într-o speță altă privind exercitarea obligației de supraveghere a deținuților de către gardieni, s-a reținut existența raportului de cauzalitate în structura neglijenței în serviciu cu privire la faptul că doi gardieni au lăsat ușile de pe palier deschise, ceea ce a permis unui deținut (A) să înjunghie, prin vizetă, în ochi, un altul (B) și să se întoarcă ulterior în celula lui, fără a fi observat³⁸. Aplicând teoria echivalenței condițiilor, vom conchide că, dacă ușile ar fi fost închise, A nu ar fi ajuns în poziția de a înjunghia victima. În acest sens s-a pronunțat și instanța, statuând că *dacă cei doi inculpați și-ar fi îndeplinit în mod corespunzător sarcinile de serviciu cu certitudine evenimentul a cărei victimă a fost M.L. nu s-ar fi produs*.

Procedând la analiza în două etape specifică teoriei imputării obiective vom atinge următoarele concluzii:

(i) fapta de a nu închide ușile reprezintă o încălcare a atribuțiilor de serviciu care creează un pericol real și nepermis, dar apreciem că acesta se raportează, în primul rând, la evadarea deținuților;

(ii) deși deschiderea ușilor facilitează apropierea de celula închisă a victimei și chemarea acesteia la vizetă, atacul reprezintă un nou act, care nu materializează starea de pericol produsă de încălcarea obligației de diligență.

Se realizează, în consecință, ruperea lanțului causal. Evoluția normală a stării de pericol produsă ar fi condus, eventual, la evadarea deținutului, iar nu la vătămarea corporală a altuia. Ca atare, în aparență, ne aflăm în prezența unui risc deviat care exclude cauzalitatea. Totuși, după cum am arătat, considerând rațiunea teleologică a normei privind obligația de închidere a ușilor, respectiv asigurarea unității împotriva evadărilor, considerăm că soluția corectă este aceea a reținerii riscului neprotejat, ca ipoteză specifică de risc deviat, deoarece scopul obligației legale este acela de a proteja o valoare socială diferită față de cea care a fost lezată în concret.

II. CONCLUZII

Scopul prezentului studiu a fost acela de a supune analizei problema cauzalității într-o materie în care aceasta este, adesea, trecută cu vederea. Deși interesul doctrinei în a se aplica asupra problemei a fost, în general, unul scăzut, nu credem că aceasta se datorează lipsei aplicabilității practice. Raportul de cauzalitate are un specific aparte în cazul infracțiunilor de abuz și neglijență în serviciu. Prin observarea practicii judiciare poate fi atinsă concluzia interpretării cauzalității în termeni destul de largi de către instanțe. Deși raportul de cauzalitate nu este reglementat expres, ceea ce permite o largă marjă de interpretare și personalizare a conceptului, apreciem că, în acord cu dezideratul securității juridice, acesta ar trebui interpretat cu un grad semnificativ de atenție, prin folosirea mai multor corective, care să asigure un grad suficient de strictete. Cauzalitatea nu înseamnă corelație și nici nu se prezumă din aceasta.

BIBLIOGRAFIE/REFERENCES

Bogdan, S.; Șerban, D.A., Drept penal. Partea specială. Infracțiuni contra patrimoniului, contra autorității, de corupție, de serviciu, de fals și contra ordinii și liniștii publice, Ed. Universul Juridic, București, 202

Curt., I., *Raportul de cauzalitate în lumina actualelor sale proiecții intradogmatice (I)*, în Caiete de drept penal, nr. 1/2012

Ghigheci, C., Abuz în serviciu comis de judecători, Revista Universul Juridic, nr. 9, Septembrie 2019

Ioan, G.-C., Raportul de cauzalitate în cazul infracțiunilor de abuz și neglijență în serviciu (I). Teoria generală a raportului de cauzalitate. Trăsăturile infracțiunilor de serviciu, în Penalmente Relevant, nr. 2/2019

Rotaru, C.; Trandafir, A.R.; Cioclei, V., Drept penal Partea specială II, Ed. C.H. Beck, București

Streteanu, F.; Nițu, D., Drept penal. Partea generală, Vol. 1, Ed. Universul Juridic, București, 2014

Trandafir, A.R., Răspunderea penală a persoanei juridice, Ed. C.H. Beck, București, 2020

³⁸ C.A. Suceava, s. pen., dec. nr. 946/2014 (idrept.ro).